

Durven differentiëren

Een essay naar aanleiding van de externe visitatie over
subsidies gebiedsgericht werken in Eindhoven

Dr. Laurens de Graaf

Drs. Bert van der Ploeg

Drs. Jean Eigeman

12 februari 2016

Inhoudsopgave

	Pagina:
Voorwoord	3
1. Inleiding	4
2. De subsidieregeling en de onderliggende waarden	6
3. De subsidieregeling vanuit het perspectief van betrokkenen	9
4. Tussenbalans	15
5. Naar een andere invulling?	18
6. Wat is wenselijk voor Eindhoven?	21
7. Inspiratie voor de toekomst	23
Bijlagen	
1. Geraadpleegde literatuur	26
2. Gesprekspartners	29
3. Interviewvragen	31
4. Geraadpleegde beleidsdocumenten	32
5. Methodologische verantwoording	33
6. Samenstelling visitatiecommissie	35

Voorwoord

De gemeente Eindhoven heeft de Tilburgse School voor Politiek en Bestuur, onderdeel van Tilburg University eind juni 2015 benaderd met het verzoek de subsidiëring van het gebiedsgericht werken extern te evalueren. Om deze evaluatie uit te voeren is een visitatiecommissie samengesteld. Dit essay is het eindproduct van de externe evaluatie en vormt daarmee eveneens de uitkomst van de uitgevoerde visitatie. Als visitatiecommissie willen we alle gesprekspartners bedanken voor hun bereidheid om mee te werken, de verstrekte informatie en de openheid. Als visitatiecommissie waren we onder de indruk van de ruimhartige ontvangst bij bewoners - thuis, tussen de persoonlijke besognes door, zoals zieke partner, kleine kinderen en druk met eigen zaak etc. In overleg met de gemeente Eindhoven is besloten om begin 2016 nog een bijeenkomst te houden ter toelichting op dit essay.

Vanaf deze plek wensen wij u veel leesplezier toe.

Laurens de Graaf

Jean Eigeman

Bert van der Ploeg

1. Inleiding

Bewonersbudgetten zijn 'in'. Sinds het begin van deze eeuw zijn de 'geldpotjes' waarmee burgers in hun buurt verbeteringen kunnen aanbrengen bezig aan een gestage opmars. Op dit moment hebben de meeste Nederlandse steden wel een budget – in één of andere vorm – waarop burgers een beroep kunnen doen; is het niet in het kader van het lokale participatiebeleid dan wel in het kader van het wijkgerichte werken (zie Van de Wijdeven, 2015). Zo ook in Eindhoven. De gemeente Eindhoven heeft subsidies beschikbaar voor bewoners(organisaties) om met die gelden de veiligheid, sociale cohesie, ruimtelijke kwaliteit en de leefbaarheid in de wijk te vergroten. Deze manier van subsidiëring is onlangs door de gemeente zelf (intern) geëvalueerd. De gemeente heeft ons als externe visitatiecommissie gevraagd om deze systematiek van subsidiëring van het gebiedsgericht werken in Eindhoven ook (extern) te evalueren. In de maanden juli en augustus 2015 heeft deze externe evaluatie in de vorm van een visitatie plaatsgevonden. Dit essay is het resultaat hiervan.

Bij de uitvoering van deze visitatie is het vanaf het begin vooral niet onze bedoeling geweest om in detail te controleren of alle subsidies aan bewoners juridisch en financieel voldoen aan de door de gemeente gestelde normen. Anders gezegd, we zijn minder geïnteresseerd in de vraag of de feiten kloppen. Dat is immers reeds in kaart gebracht door de gemeente zelf in haar interne evaluatierapport. Nee, wij zijn veel meer geïnteresseerd in de werking en de onderliggende waardenpatronen van deze manier van subsidiëring in de Eindhovense wijkaanpak. Dit betekent dat we in dit essay de volgende vraag centraal stellen en zullen beantwoorden:

Welke maatschappelijke (toegevoegde) waarde heeft de wijze van subsidiëring voor het gebiedsgericht werken in Eindhoven en hoe wordt dit door betrokken bewonersorganisaties, wijkprofessionals en ambtenaren ervaren?

Deze vraag wordt beantwoord op basis van diverse onderzoeksvisitatiemethoden. Zo is er een documentenanalyse uitgevoerd om de bedoelingen (binnen het vigerende beleid) achter de subsidie te achterhalen en te begrijpen. Er zijn daarnaast interviews geweest met wijkprofessionals van maatschappelijke instellingen, met wijkambtenaren die werkzaam zijn in het gebiedsgericht werken en met de verantwoordelijk wethouder. Daarnaast hebben wij als visitatiecommissie 22 bewonersorganisaties (veelal thuis) bezocht en gesproken over hun ervaringen met de subsidieregeling. Ook zijn we als commissie aanwezig geweest bij een bijeenkomst waarbij bewoners spraken over de resultaten van hun eigen onderlinge visitaties. Een uitgebreidere verantwoording van onze werkwijze is te vinden in de bijlagen. Deze verkregen data vormen tezamen de basis voor dit essay, waarbij moet worden benadrukt dat de analyse die op deze data gebaseerd is niet (statistische) representatief is. Met andere woorden, dit essay is geen 'rocket science', maar geeft vooral de indrukken weer die wij als visitatiecommissie hebben gekregen en de analyses die wij daar – op basis van de verzamelde gegevens, maar ook gezien onze opgebouwde ervaring en expertise – vervolgens van gemaakt hebben. We realiseren ons dat dit slechts een momentopname is geweest, maar niettemin levert dat een beeld op van de ervaringen en verhalen van gebruikers met de subsidieregeling. Op basis van die beelden in

combinatie met de expertise die wij als visitatiecommissie hebben, beoordelen we de maatschappelijke (toegevoegde) waarde van de wijze van subsidiëren. Met andere woorden, de verkregen data geven vooral een rijke indruk van de patronen die door gebruikers van de subsidieregeling worden ervaren. Om dit alles in perspectief te plaatsen, beschrijven we in dit essay deze indrukken en duiden dit als visitatiecommissie. Deze duiding is gebaseerd op de verschillende expertises en ervaringen die de visitatiecommissieleden binnen, maar vooral ook buiten Eindhoven met subsidieregelingen, bewonersbudgetten, bewonersparticipatie, wijkgericht werken, beleid en uitvoering hebben opgedaan. Als commissie hebben we gedurende de uitvoering van deze visitatie dus constant geschakeld tussen afstand en nabijheid. Dit essay is dan ook vooral bedoeld om de gemeente Eindhoven - maar ook voor de andere gebruikers van de subsidieregeling – een spiegel voor te houden en wat te prikkelen. Voor de tekst betekent dit dat we naast beschrijven ook zullen beschouwen. Deze twee schrijfstijlen hebben we gecombineerd en is kenmerkend voor een essay. Voor de lezer van dit essay is het dus van belang te realiseren dat naast de beschrijving van de indrukken en ervaringen van gebruikers er ook beschouwingen en reflecties van de commissie in voorkomen. Als dit gebeurt dan zullen we dit zo expliciet mogelijk aangeven in de tekst, zodat duidelijk is wat door de gebruikers van de subsidieregeling wordt gezegd en wat de reflectie van de visitatiecommissie hierop is.

Opbouw essay

De opbouw van dit essay ziet er als volgt uit. In paragraaf 2 staan we kort stil bij de doelen van de subsidieregeling (op basis van de subsidieverordening) en richten we ons op de onderliggende bestuurlijke waarden van de regeling. In paragraaf 3 gaan we in hoe betrokkenen (bewoners, wijkprofessionals en wijkambtenaren) hiernaar kijken en hoe ze de subsidieregeling in de praktijk ervaren. In paragraaf 4 maken wij als visitatiecommissie een tussenbalans op en reflecteren we op de waargenomen bevindingen, waarna we in paragraaf 5 en 6 een aanzet geven om de subsidieregeling te vereenvoudigen. In paragraaf 7 ronden we het essay af, waarbij we eindigen met enkele concrete handelingsperspectieven voor de gemeente, de bewoners, maar ook voor ambtenaren, wijkprofessionals en bestuurders.

2. De subsidieregeling en de onderliggende waarden

Zoals gezegd is de interne evaluatie van de subsidies in het gebiedsgericht werken door de gemeente Eindhoven zelf uitgevoerd. In de tussenrapportage over deze interne evaluatie wordt het volgende gezegd over het systeem van subsidiëren.

'Al weer enige jaren werken we als gemeente met een tweetal op vertrouwen en verantwoordelijkheid geven gebaseerde subsidieregelingen gebiedsgericht werken (hierna te noemen de subsidieregelingen). Deze betreffen de Verordening subsidiering gebiedsgericht werken voor bestuurlijk aangewezen gebieden (actiegebieden; budget € 1.211.500,- per jaar) uit 2011 en de Nadere regels subsidies gebiedsgericht werken in niet-actiegebieden uit 2012 (budget € 401.500,- per jaar). Daaraan is toegevoegd een jaarlijkse waarderingssubsidie voor zeven opvallende initiatieven (budget € 7.000,- per jaar). Het totale budget beloopt een bedrag van € 1,62 miljoen. (...) Voor de actiegebieden bestaat het onderscheid tussen subsidie en waardebonnen. Het waardebonnensysteem stamt uit de aanpak van de krachtwijken. Het budget van € 365.000,- daarvoor komt uit additionele en incidentele middelen en is voor 2016 niet meer beschikbaar. Dat is een van de redenen voor deze evaluatie. (...) De subsidieverlening heeft thans als doel bewoners- en ondernemersorganisaties en initiatieven van bewoners te faciliteren bij hun activiteiten voor behoud en verbetering van de leefbaarheid.' (Uit: Tussenrapportage Subsidieregelingen Gebiedsgericht Werken, Gemeente Eindhoven, 2015).

Figuur 1 en 2 geven schematisch weer wat de bovengenoemde regelingen inhouden.

Figuur 1: subsidies gebiedsgericht werken in niet-actiegebieden

Gebied	Inrichting subsidie	(Rand)voorwaarden
Niet-actiegebied	1. Incidenteel	Maximaal €1.000 per buurt per jaar
	2. Steunpunt	Maximaal €6.000 per buurt per jaar
	3. Activiteiten	- €2,50 per buurtbewoner met een ondergrens van €1000 per buurt. - Activiteiten moeten toegankelijk zijn voor iedereen in de buurt

Deze subsidieregeling heeft nog enkele voorwaarden gesteld voor bewoners uit de Niet-actiegebieden. Ten eerste kunnen bewoners subsidies voor een 'steunpunt' en 'activiteiten' jaarlijks aanvragen. Ten tweede moet de subsidie worden aangevraagd door bewoners die over een rechtspersoon beschikken. Ten derde wordt er gekozen voor een 'lichte' verantwoording en worden bewoners gevraagd of ze bereid zijn mee te werken aan de visitatie (uitgevoerd door bewoners).

Figuur 2: subsidies gebiedsgericht werken in actiegebieden

Gebied	Inrichting subsidie	(Rand)voorwaarden
Actiegebied	1. Steunpunt	Maximaal €10.000 per buurt per jaar
	2. Organisatiekosten	Maximaal €10.000 per buurt per jaar
	3. Activiteiten	€12,- per buurtbewoner waarvan: a. 50% bestemd is voor geplande activiteiten b. 50% bestemd is voor waardebonnen

Deze subsidieregeling heeft eveneens nog drie (rand)voorwaarden gesteld voor bewoners uit de actiegebieden. Ten eerste moeten de subsidies voor ‘een steunpunt’, ‘organisatiekosten’ en ‘activiteiten’, die bestemd zijn voor geplande activiteiten worden aangevraagd door bewoners die over een rechtspersoon beschikken. Dat betekent dat bewoners die een subsidie willen aanvragen voor activiteiten door middel van een waardebon niet hoeven te beschikken over een rechtspersoon. Ten tweede, de waardebonnen worden toegekend door een zogenoemde regiegroep bestaande uit bewoners. Deze regiegroep mag zelf bepalen welke activiteiten in actiegebieden in aanmerking komen voor deze waardebonnen en welke waardebonnen daadwerkelijk worden uitgedeeld. En ten derde, bewoners hoeven geen verantwoording af te leggen over de manier waarop en de zaken waaraan het subsidiegeld besteed is. In plaats daarvan worden bewoners die subsidie hebben ontvangen – ongeacht of het om actiegebieden of niet-actiegebieden gaat en ongeacht of het om waardebonnen gaat of niet – gevraagd om deel te nemen aan de ‘visitatie’ bestaande uit bewoners uit de stad. Zo’n visitatiecommissie draagt daarmee zorg voor de (horizontale) verantwoording.

De subsidieregelingen zijn een instrument van de gemeente om een bepaald doel of maatschappelijk effect te bewerkstelligen. Op basis van de subsidieverordeningen en de nadere regels komen er volgens ons drie doelen naar voren.

1. De subsidieregelingen gebiedsgericht werken wil *vertrouwen* geven aan bewoners en wil stimuleren dat bewoners *eigen verantwoordelijkheid* nemen.
2. Daarnaast hebben de subsidieregelingen tot doel het beschikbaar gestelde geld te (*her*)*verdelen* over bewoners in actiegebieden en niet-actiegebieden.
3. Kenmerkend voor de subsidieregelingen van het gebiedsgericht werken is dat deze in interactie plaatsvindt. Dat wil zeggen dat er direct of indirect contact is tussen de gemeente Eindhoven - veelal via gebiedscoördinatoren of andere ambtenaren in de frontlinie - en bewoners(organisaties).

In deze doelen lezen we vrij expliciet de onderliggende principes terug, die gebaseerd zijn op vier bestuurlijke waarden zoals vertrouwen, verantwoordelijkheid, rechtvaardige verdeling en responsiviteit. In figuur 3 werken we deze vier bestuurlijke waarden verder uit welke zullen dienen als normatief kader op basis waarvan de regelingen worden geanalyseerd en beoordeeld.

Figuur 3: vier bestuurlijke waarden

Bestuurlijke waarden	Omschrijving
1. Vertrouwen	Zowel het bestuur (de gemeente) als de gemeenschap mag erop vertrouwen dat het beschikbaar gestelde publieke geld ten gunste komt aan de gemeenschap (het publieke domein). Daarbij geldt de veronderstelling bij het bestuur dat bewoners heel goed weten en kunnen beoordelen waaraan publiek (subsidie)geld in de wijk of buurt besteed kan/moet worden. In feite moet dus uit worden gegaan van 'een goede wil'. Het vertrouwen zit ook in het feit dat het toegezegde geld daadwerkelijk verstrekt wordt. In feite gaat het in dit laatste geval ook om de bestuurlijke waarde betrouwbaarheid; kortom, worden afspraken nagekomen?
2. Verantwoordelijkheid	Het hierboven genoemde vertrouwen werkt door in de verantwoordelijkheid. De publieke verantwoordelijkheid voor een legitieme beleid(suitvoering) verschuift (deels) door middel van deze subsidieregelingen van de gemeente naar groepen bewoners. Dit betekent dat deze groepen bewoners vanwege de verstrekte subsidies een publieke verantwoordelijkheid dragen en daarop aangesproken kunnen worden (o.a. door middel van verantwoordingsmechanismen) (zie o.a. het werk van Bovens en Schillemans, 2009).
3. Rechtvaardige verdeling	Ook wel 'equity' genoemd. In de volksmond wordt hier ook wel de term 'eerlijke verdeling' gebruikt. Het komt erop neer dat het geld op een eerlijke manier verdeeld is. Dit betekent niet per definitie dat het geld gelijk verdeeld wordt. Het 'rechtvaardige' zit hem vooral in het feit dat er een eerlijke verdeling is, ook al is het tegelijkertijd gebaseerd op gelijkheden en ongelijkheden (zie bijvoorbeeld Stone, 2012).
4. Responsiviteit	Deze waarde refereert aan proceskenmerken zoals openheid, toegankelijkheid en communicatie. Is voldoende duidelijk waar men voor wat terecht kan (waar en hoe moet ik een subsidie aanvragen?). Is er voldoende informatie voor handen over het proces en is dat breed toegankelijk? Wordt er adequaat gereageerd op vragen die gesteld worden? Naast proceskenmerken verwijst deze waarde ook naar inhoudelijke kenmerken zoals: is er overeenstemming tussen de publieke voorkeuren en de beleidsprioriteiten van de gemeente? (zie o.a. Hendriks en Drosterij, 2012).

Voor dit essay vormen deze vier bestuurlijke waarden tezamen dus het normatieve kader op basis waarvan we de subsidieregelingen beoordelen. De manier waarop omgegaan wordt met deze bestuurlijke waarden in de praktijk kunnen we beschrijven door te kijken op welke manier de gemeente, wijkprofessionals en bewoners(organisaties) rondom de genoemde subsidieregeling met elkaar omgaan. In de volgende paragrafen wordt dit beschreven.

3. De subsidieregeling vanuit het perspectief van betrokkenen

In de gesprekken met bewoners, wijkprofessionals, ambtenaren en de verantwoordelijk wethouder valt op dat de vele verstrekte subsidies voor veel reuring hebben gezorgd. Bewoners zijn over het algemeen blij met de mogelijkheid (extra) geld te ontvangen om zo de activiteiten van de bewonersvereniging (verder) te ontplooiën of de mogelijkheid te hebben om een steunpunt te hebben, ondermeer als vaste ontmoetingsplek in de buurt. Als visitatiecommissie krijgen we de indruk dat bewoners prudent omgaan met het geld en ook de verantwoording verloopt - op enkele gevallen na - naar behoren. Wel klagen diverse bewoners over de papierwinkel die dit in hun beleving oplevert. De regeling heeft ervoor gezorgd dat veel bestaande activiteiten in de wijk mogelijk blijven en ook nieuwe activiteiten kunnen worden ontwikkeld. Kortom, als commissie stellen we vast dat vanwege de middelen die de genoemde subsidieregelingen aan bewoners in de wijk beschikbaar worden gesteld, maar ook door de initiatieven die bewoners zelf (al of niet naar aanleiding van de subsidieregelingen) nemen, tot meer dynamiek in de betreffende buurt of wijk leidt en tot een intensievere relatie tussen gemeente en bewoner. De subsidieregelingen hebben daarmee als neveneffect dat bewoners die gebruik maken van de subsidies in ieder geval duurzamer in contact staan met de gemeente. Over de manier waarop dat contact verloopt zijn wel diverse kritische geluiden naar voren gekomen. Daar staan we nu wat langer bij stil.

Kritische geluiden over omgangsvormen

Tijdens de visitatiegesprekken hebben we veel kritische geluiden gehoord over de manier waarop de gemeente communiceert over de subsidieregelingen. Voor veel bewonersgroepen bestaat er vaak nog veel onduidelijkheid; de wederzijdse verwachtingen van gemeentezijde en bewonerszijde sluiten nog niet goed op elkaar aan. Dit is een punt dat niet alleen door bewoners, maar ook in de gesprekken met wijkprofessionals en gebiedscoördinatoren wordt genoemd. Ook zijn er kritische geluiden over het effect van de verstrekte subsidie op de activiteit in de wijk en in andere delen van de stad. Beide kritische geluiden werken we hieronder, meer in detail uit.

'Het zijn aardige mensen, maar intern krijgen ze niks voor mekaar.' *'Er wordt niets gedaan met onze adviezen of signaleringen.'* *'Er is nauwelijks communicatie'.* Zo maar drie quotes die een aardig beeld geven van kritische meningen over de manier waarop geïnterviewde bewoners de omgang met de gemeente als instelling ervaren. We vragen ons af: waar komt dit nu uit voort? We constateren in de diverse gesprekken die we hebben gevoerd dat de gemeentelijke organisatie momenteel onvoldoende ingericht en toegerust is voor directe interactie met bewoners op het gebied van gebiedsgericht werken. Daarbij moeten we – ter nuancering – ook opmerken dat we ook gebiedscoördinatoren gesproken hebben of bewoners over gebiedscoördinatoren hebben horen spreken die het absoluut goed voor elkaar hebben. De communicatie tussen bewonersgroepen en de gebiedscoördinator hangt vooral af van ieders

communicatieve vaardigheden en de verdere aanwezige kwaliteiten. *'Problemen, adviezen, vragen die via bewoners of gemeentelijke frontlijnwerkers de gemeentelijke organisatie binnenkomen, vallen vaak stil'*, aldus één van de wijkprofessionals. We constateren uit deze signalen dat het diverse gemeente(ambtenaren) nog niet eigen is om gelijkwaardig te communiceren met bewoners. Dat wil onder andere zeggen dat de bevroegde bewoners(organisaties) niet altijd antwoord krijgen binnen een redelijke (of vooraf afgesproken) termijn op hun vraag of suggestie, ook als er nog even niks te melden is. *'De gemeente vergeet dat we vrijwilligers zijn, beperkte tijd hebben en niet overdag beschikbaar zijn'*, aldus een bewoner. Bewoners die ons dit vertelden doelden op informatiebijeenkomsten die overdag plaatsvinden en waarvan veelal geen verslag nagestuurd kon worden. Diverse bewoners geven tijdens de visitatiegesprekken tevens aan dat er nergens een overzichtelijk document, platform of website is waar je de regelingen en regels bij elkaar kunt vinden en waar staat waar je ondersteuning kunt krijgen als je vragen hebt. Bewoners uiten hierin dus kritiek op de informatievoorziening, maar ook op een stukje inlevingsvermogen en waardering voor hun actieve opstelling. Daarop voortbouwend valt het ons als commissie op dat de gemeente vaak ook moeite heeft om op het tempo van bewoners aan te sluiten (of tenminste in te spelen). Dat tempo is per bewonersgroep anders en vraagt dus veel (flexibiliteit en aanpassingsvermogen) vanuit de gemeente. Bewoners ervaren de gemeentelijke (interne) processen als veel te lang(zaam) om bewoners enthousiast te houden. Kortom, over de onderlinge (verwachtingen ten aanzien van) communicatie tussen bewoner en gemeente heerst nog ontevredenheid. Die ontevredenheid zie je niet alleen bij bewoners, maar ook bij gebiedscoördinatoren die we hebben gesproken. Ook de wijkprofessionals geven aan dat de onderlinge communicatie meer continue aandacht vereist als noodzakelijke voorwaarde voor de uitvoering van de subsidieregelingen, maar ook breder, omdat wijkprofessionals en gebiedscoördinatoren voor de nabije toekomst verwachten dat de relatie tussen bewoner en gemeente (niet alleen ten aanzien van het gebiedsgericht werken, maar ook in breder verband) geïntensiveerd zal worden. Kijkende naar de bestuurlijke waarden, dan constateren we dat op het gebied van responsiviteit nog uitdagingen te tackelen zijn. Het aangaan van deze uitdaging zal volgens ons ook het onderlinge vertrouwen bevorderen.

Er gaan ook veel dingen goed en de bewonersorganisaties die mensen aan boord hebben die én tijd hebben én zich thuis voelen in de gemeentelijke systeemwereld hebben overigens weinig last. Een kritisch gevoel dat daarnaast vaak door bewoners naar voren wordt gebracht is: *'ambtenaren hebben het voor het zeggen, er is willekeur wie wat krijgt, we hebben te maken met een onbetrouwbare partner.'* En: *'bij de gemeente Eindhoven heerst onrust: Je weet niet wat je aan iemand hebt'*, aldus een bewoner. Als commissie vermoeden we dat in dit verband vooral de spelregels niet duidelijk zijn. Waarom krijgt *Ravensdonk*, met 46 huishoudens, 60 euro en *Riel*, met 35 huishoudens, 1000 euro? De visitatiecommissie heeft gemerkt dat voor bewoners zo'n

verschil onduidelijk en moeilijk te begrijpen is. We hebben van diverse groepen bewoners begrepen dat de gemeente niet overlegt met bewonersverenigingen als er elders in de wijk wat gebeurt (of gebeuren moet). Het blijft moeilijk om maatschappelijke effecten te bewerkstelligen, wanneer niet iedereen aan dezelfde kant aan de kar trekt. Als commissie realiseren we ons ook dat het gevaar hierbij bestaat dat bewoners(groepen) overvraagd worden. De manier waarop maatschappelijke effecten bewerkstelligd worden door middel van interacties tussen de gemeente, de wijkprofessionals en de wijkbewoners blijft dynamisch en vergt van een ieder balanseerwerk. Qua verantwoordelijkheden kan het ertoe leiden dat betrokkenen meer bewust zijn van hun eigen verantwoordelijkheid.

Enkele illustraties

De nieuwe bewonersvereniging *Nieuwe Erven* probeert de achteruitgang tegen te gaan en de sociale cohesie te versterken. Maar in de ogen van de bewoners haalt de gemeente zonder overleg de Jeu de Boulesbaan weg en is nu solistisch met het speeltuintje aan de gang terwijl de bewonersvereniging daar ook plannen mee heeft. De bewoners krijgen geen contact met de gemeente hierover (*“we nemen het mee”*) en de gemeente zoekt geen contact met de bewonersvereniging, aldus de bewoners. Nog twee voorbeelden die bewoners tijdens gesprekken met de visitatiecommissie hebben aangedragen. In *Riel* klagen de bewoners over het groenonderhoud. Het gebeurt slecht (bijvoorbeeld doordat boomwortels zijn beschadigd), niet (als het gaat om sloten) of op niet afgesproken momenten. Deze bewoners wijten dit aan het feit dat de ‘echte’ kennis bij de gemeente verdwenen is en alles uitbesteed wordt (naar het lijkt aan de goedkoopste aanbieder). Het aanbod van deze bewoners om het zelf veel beter te doen voor hetzelfde geld wordt geblokkeerd. Deze bewoners krijgen geen inzicht in hoeveel de gemeente er nu in investeert en men wil überhaupt niet met bewoners praten over het overnemen of het uitruilen van diensten (*“laat ons dan dit doen en dan doen jullie dat”*). Deze bewoners laten een bereidwillige houding zien, maar de gemeente lijkt hen niet als volwaardige gesprekspartner hierover te willen spreken. Het tweede voorbeeld gaat over het *Vonderkwartier*. Hier zijn bewoners met de thema’s burenzorg en energie bezig, maar ze ervaren geen enkele aansluiting bij de gemeente. Samenwerken zou enorm effectief kunnen zijn omdat deze bewonersvereniging bij kan dragen aan de gemeentebrede aanpak. Deze groep bewoners heeft veel ambitie, maar relatief weinig middelen (*Vonderkwartier* is geen actiegebied). De gemeente zou meer op de energie van deze groep bewoners kunnen aansluiten.

En dan zijn er bewoners die zeggen aan te lopen tegen de schotten binnen de gemeentelijke organisaties. Sommige bewoners ervaren dat sociale ontwikkelingen worden gedwarsboemd en dat wordt als niet-wenselijk ervaren. In de buurt van *Winkelhart Gestel* staat een leegstaande school (het voormalige grafisch lyceum), alwaar bewoners graag een voedselbank in zouden willen vestigen. Zij willen investeren in het gebouw, het eventueel overnemen en het zou een

centrale plek in de wijk kunnen worden voor activering en armoedebestrijding. De sociale afdelingen van de gemeente zouden dit volgens deze bewoners toejuichen, maar deze bewoners ervaren dat de afdeling vastgoed machtiger is en beslist dat dit niet gaat gebeuren. Op basis van een gesprek met enkele wijkambtenaren hierover blijkt dat bewoners denken dat de school eigendom is van de gemeente, terwijl het pand sinds 7 jaar reeds eigendom is van woningcorporatie Woonbedrijf. *'Het pand zal verbouwd worden voor huisvesting van arbeidsmigranten en in de plint komen maatschappelijke voorzieningen met onder andere een 'kantine' die door de buurt gerund wordt,'* aldus een ambtenaar van de afdeling gebiedsgericht werken. Blijkbaar is bij de gesproken bewoners nog weinig bekend over het eigendom van het pand en de genoemde plannen. *Winkelhart Gestel* is zo'n gebied waarvan in de beleving van de commissie delen langzaam kunnen gaan afglijden en verloederen, maar in termen van de Eindhovense wijkaanpak nog wel voldoet aan het predikaat actiegebied. De bewoners die wij als commissie hierover gesproken hebben ervaren het verschil in bijdrage per bewoner - €2,50 per bewoner in niet-actiegebieden ten opzichte van €12,00 per bewoner in actiegebieden - dan ook voor deze ('hun') buurt als heel onrechtvaardig (vgl. de bestuurlijke waarde 'rechtvaardige verdeling' uit figuur 3).

Opvallend is wel dat vanuit het perspectief van diverse bewoners de wethouder heel benaderbaar en zichtbaar is. *'Ik heb het 06-nummer van Yasin. Als er wat is, bel ik hem meteen. Prettig'* en *'Als je een echt probleem hebt, moet je Yasin benaderen', 'Er is veel en goed contact met wethouder Torunoglu',* aldus enkele bewoners. Volgens veel bewoners doet de wethouder – in tegenstelling tot het ambtelijk apparaat – het goed. Het lijkt erop dat de wethouder meer dan de ambtenaren waar bewoners aan refereren, in staat is om responsief te zijn richting de bewoners. Wel zien we een patroon in die positieve geluiden over de wethouder; ze komen relatief meer voor bij bewoners uit de actiegebieden dan uit de niet-actiegebieden.

Bewoners ervaren de politiek op grote afstand en er is een aantal bewoners die daar kritisch over is: *'raadsleden zie je alleen maar rondom verkiezingen'*. Deze quote over de betrokkenheid van (lokale) politici bij 'het gewone leven' is niet alleen kenmerkend voor de subsidieregelingen rondom het gebiedsgericht werken in Eindhoven, maar is iets dat veel breder leeft. Zie hiervoor bijvoorbeeld het onlangs verschenen SCP-rapport *Meer democratie, minder politiek* (Sociaal Cultureel Planbureau, 2015). We hebben van bewoners overigens ook vernomen dat er raadsleden zijn die zich persoonlijk geïnteresseerd hebben aan bewonersgroeperingen, veelal omdat ze uit de buurt komen of een speciale band met bepaalde wijken en buurten hebben opgebouwd. Niettemin, verwachten bewoners meer zichtbaarheid van raadsleden en betrokkenheid bij hun activiteiten.

Bewoners en het systeem

Diverse bewoners willen graag financieel gecontroleerd worden, constateerden wij tijdens gesprekken met bewoners. Ze zien géén controle niet als blijk van vertrouwen, maar eerder als desinteresse en een gebrek aan betrokkenheid. Uit gesprekken die wij als commissie met ambtenaren van de afdeling gebiedsgericht werken hebben gevoerd, blijkt dat *'inwoners die zich willen verantwoorden, dat kunnen. Er is niets dat ze tegen houdt.'* In de ogen van de visitatiecommissie kweek je vertrouwen niet door het aan bewoners over te laten, maar door hen te waarderen voor wat ze doen en door ze mee te laten kijken en desnoods mee te laten beslissen, daar waar ze dat ook kunnen. We constateerden in alle gesprekken die we met bewoners hebben gevoerd dat er enorm veel sociale kwaliteit, lokale kennis, kunde en vaardigheden bij deze actieve bewoners aanwezig is en die wordt met het huidige systeem niet goed genoeg benut en soms zelfs gefrustreerd. Het systeem doet eveneens weinig recht aan de kwaliteiten en (on)mogelijkheden van de burgers en de verschillen tussen de wijken en hun bewoners.

De verdeling actiegebieden en niet-actiegebieden levert te veel onduidelijkheid op bij bewoners. Bewoners van actiegebieden weten over het algemeen wel welke andere actiegebieden er zoal in Eindhoven zijn. Ditzelfde geldt in mindere mate voor bewoners die actief zijn in niet-actiegebieden. Een bewoner vertelt bijvoorbeeld over de Kruidenbuurt: *'hier staan ongeveer 300 woningen die een achterstandsbuurt vormen, maar de hele wijk [die uit ongeveer 700 woningen bestaat] krijgt €12,00 p.p. Ook de bewoners van de woningen van boven de 4 of 5 ton aan de rand van de wijk komen in aanmerking voor dit bedrag.'* Als commissie hebben we overigens ook het omgekeerde gezien. Over het principe dat iedereen mee kan doen en alle bewoners tenminste €2.50 per bewoner krijgen constateren we dat er geen discussie is. Over hoe dat geld gebruikt wordt (jaarlijks vaste activiteiten, hoog gezelligheidsgehalte, veel voor kinderen) is ook weinig discussie. Over de grootte van het verschil tussen €2,50 per bewoner in niet-actiegebieden en €12,00 per bewoner in actiegebieden (een verhouding van bijna 1:5) worden bij diverse bewonersgroepen wel de wenkbrauwen gefronst. Sommige wijken vallen immers onder de noemer niet-actiegebieden, maar omvatten eveneens achterstandsgebieden waar ze dan (gezien de subsidieregeling) relatief minder voor kunnen doen. Als commissie constateren we dat indeling tussen actiegebied en niet-actiegebied op papier al behoorlijk doordacht is, maar in de praktijk toch nog als te grofmazig wordt ervaren. Grofmazigheid is overigens een punt dat de verantwoordelijk wethouder Yasin Torunoglu erkent: *'fijnmazigheid moet dan ook het kernwoord zijn van de nieuwe aanpak. We moeten veel meer durven differentiëren'*.

Ook merkten wij in diverse gesprekken met bewoners, dat het systeem met de verschillende bijdragen voor actie- en niet-actiegebieden en daarnaast de waardebonnen bij menig een niet bekend was of werd ingewikkeld en niet altijd rechtvaardig gevonden. Bewoners die met ons hierover spraken gaven aan dat simpeler zou moeten; bij voorkeur op één A4-tje uit te leggen en

alle spelregels op één website, waar ook aanvraagformulieren staan en de contactgegevens van de ondersteuners en andere belangrijke personen of organisaties, dus inclusief raad en wethouders

Over de besteding en maatschappelijk effectiviteit uiteten bewoners zorgen. Tijdens onze visitatie hebben we maar op één plek een werkwijze gezien die aantoonbaar werkt aan maatschappelijk effect, namelijk *Overkoepelend Orgaan Genderdal (O.O.G.)*. Daar opereert een zeer goed ingevoerde voorzitter van bewonersclubs: *'ik bel ze gewoon op of loop zelf even bij ze binnen'*. Hij heeft een klik met de gebiedscoördinator, waarmee hij samen (ook met andere wijkpartners) het buurtcontract heeft vormgegeven. De maatschappelijke effectiviteit van dit initiatief komt dus vooral tot uiting doordat kartrekkers uit de wijk een goede samenwerking en afstemming hebben ontwikkeld met de gebiedscoördinator vanuit de gemeente. Maar dat moet in dit verband vooral gezien worden als een randvoorwaarde. Wat vooral het maatschappelijk effect genereert is dat de voorzitter, samen met zijn actieve bewoners de verbinding weet te maken met de diverse (positieve en negatieve) geluiden in de wijk en ervoor zorgt dat er dialoog ontstaat tussen een grote diversiteit aan mensen ook al kan dat spannend zijn. De manier waarop dit in deze context tot uiting komt, ziet de commissie *Overkoepelend Orgaan Genderdal (O.O.G.)* als wenkend voorbeeld voor andere bewonersgroepen in Eindhoven. In een andere buurt geeft een bestuurslid zelf aan dat het toch vooral vaste activiteiten zijn met een beperkt bereik. Er gaat veel geld naar bijvoorbeeld een steunpunt, ondersteuning, de uitgave van een wijkkrant en/of de aanschaf van materialen. Het maatschappelijk effect wordt als te gering ervaren – niet alleen door deze bewoners, maar in dit geval ook door de commissie - omdat er te weinig gewerkt wordt aan maatschappelijke thema's zoals in- en uitsluiting of het bereiken van nieuwe en andere groepen. Als commissie constateren we dat hier meer kansen liggen voor de nabije toekomst.

Als commissie valt het ons op dat de hele opzet van het gebiedsgerichte systeem van deze bewonersbudgetten nog te veel systeemgericht en nog niet zozeer mens- of buurtgericht is. Ook noemt een geïnterviewde gebiedscoördinator en een wijkprofessional dat de voorwaarde voor bewoners – die een subsidie willen aanvragen – is dat ze een rechtspersoon (veelal een stichting of vereniging) moet zijn om überhaupt subsidie te kunnen ontvangen. Bijvoorbeeld in *Vaartbroek* heeft men daar veel moeite mee gehad. In samenwerking met de gebiedscoördinator van de gemeente Eindhoven hebben juridische experts van Support Punt verkend of het op andere manieren juridisch zou kunnen worden geborgd. De conclusie was dat dit (nog) niet mogelijk is. Niet alleen gedurende deze visitatie, maar ook bij andere vergelijkbare trajecten buiten Eindhoven merken wij dat de dynamiek die bewoners(initiatieven) genereert en de manier waarop publiek geld wordt ontvangen vraagt om een steeds sterker wordende behoefte aan juridische innovatie o.a. op het gebied van rechtspersoonlijkheden. Deze innovatie is belangrijk, niet alleen om uiteindelijk publiek geld te kunnen verantwoorden, maar ook ter

(rechts)bescherming van bewoners die dergelijk geld hebben ontvangen. Soms lukt het bewoners overigens ook niet (eens) om een vereniging op te richten (of ontbreekt de wil daartoe), vanwege het tijdelijke karakter van de activiteit of bij gebrek aan *know how* of voldoende vrijwilligers. Ondanks deze barrières zijn er toch bewoners die graag iets willen organiseren ter activering van de wijk met behulp van de waardebonnen. Hier zijn door bewoners onderling wel creatieve oplossingen voor verzonnen, o.a. door een aanvraag van een groep zonder rechtspersoon aan te laten vragen bij een bewonersgroep die wel een vereniging is.

Bewoners zijn vrijwilligers. Voor een groot deel van de geïnterviewde bewoners geldt dat de belangrijkste reden om actief te zijn voor de buurt, de zorg voor en betrokkenheid bij de buurt is. Bewoners willen de achteruitgang tegengaan, meer onderlinge ontmoeting, elkaar beter leren kennen (sociale cohesie) en zoeken naar meer gezelligheid (*'er moet wat te doen zijn'*). Als ze iets organiseren dat succesvol is (Halloween, barbecue etc.) dan doen ze dat het volgende jaar weer. Met hun budget maken ze het prettig in de buurt en dat gaat beter als je wat kunt sparen, of zelf spullen aanschaft, zodat je ze niet steeds hoeft te huren (is volgens ons vanuit financieel perspectief ook veel voordeliger). Kortom veel bewoners willen het zich eigen maken, eigenaarschap ontwikkelen, maar het systeem gebaseerd op jaarbudgetten, verder jaarsysteem genoemd, maakt dat heel lastig. Hierdoor ontstaat in veel wijken een zich herhalend vast jaarlijks programma en is er weinig ruimte voor vernieuwing als ook voor de insluiting van nieuwe groepen. Dit jaarsysteem werkt ook in de hand dat iedere buurt de verstrekte middelen vooral voor zichzelf houdt, waardoor er nauwelijks tussenwijkse samenwerking plaatsvindt. De daaruit voortkomende vragen als naar een garagebox voor opslagruimte enz. worden genegeerd, althans volgens een deel van de bewoners die we hierover gesproken hebben. Een kleiner deel van de actieve bewoners wil daarnaast ook maatschappelijk geëngageerd bezig zijn en 'op niveau' meewerken aan maatschappelijk relevante thema's, soms ook bovenwijkse. Die willen geen geld, maar samenwerking en toegang tot partners en middelen die daar al mee bezig zijn. Denk daarbij aan een woonvisie, verkeerscirculatieplannen, armoede- en/of eenzaamheidsbestrijding.

4. Tussenbalans

Als commissie krijgen we de indruk dat de subsidieregelingen (nog) sterke trekken hebben van een ordelijke maatregel die is afgeleid van juridische en financiële systemen die vooral aan de achterkant bescherming moeten bieden (accountant, een mogelijke rechtsgang e.d.), terwijl de achterliggende gedachten bij de regeling toch meer gebaseerd zijn op vertrouwen en eigen verantwoordelijkheid. In zijn vormgeving is de regeling ietwat afwijkend door de introductie van "waardebonnen". Op zichzelf kan dat instrument goed gebruikt worden om maatwerk van gemeentelijke zijde te leveren. Deze waardebonnen zien we dan ook als voorbeeld van een meer flexibele omgang met het verstrekken van publieke gelden aan (on)georganiseerde bewoners. Voor veel mensen die actief zijn in het buurtwerk is het echter onduidelijk wat nu precies de

waarde van de bonnen is en ook ontbreekt een koppeling met welke effecten de gemeente hiermee beoogt.

Wanneer in de maanden na de evaluatie aan veranderingen van de regeling gewerkt wordt, is een nadere concretisering (ofwel operationalisering) van inhoudelijke onderwerpen zoals cohesie en leefbaarheid aan te bevelen. Dat kan heel goed met de hulp van actieve bewoners en wijkprofessionals. Vanuit de uiteenlopende gesprekken stellen wij als commissie vast dat in buurten en wijken veel ideeën bestaan over hoe die abstracties geoperationaliseerd kunnen worden. Dat gaat veel verder dan Halloween, een barbecue of de eigen Paashaas en Sinterklaas. Die spelen soms als iconen een rol maar veel meer zien mensen de waarde van een buurtmarkt met ontmoeting, de kans om contact te maken en hebben en de wil om met elkaar veiligheid en toegankelijkheid te waarborgen. Samenwerking met gebiedscoördinatoren en wijkagenten wordt op prijs gesteld (vooral in de Leefbaarheidsteams), zeker als die contacten tot concreet gevolg leiden. Ook de ondersteuning van professionele welzijnsorganisaties of ondersteunende organisaties zoals Support Punt is voor diverse bewonersgroepen zeer welkom. Mensen hebben een broertje dood aan 'kastje-muur- verhalen', aan langdradige verwijzingen en het niet nakomen van afspraken. Het gaat hierbij lang niet altijd om het afgesproken resultaat, maar zeker zo vaak om de inspanningen en de feedback. Uit gesprekken met gebiedscoördinatoren hebben we overigens begrepen dat zij dit ook (al lang) inzien. Een gemotiveerde afwijzing levert minder weerstand op (als helder is waarom!) dan niks laten horen of maar blijven verwijzen. Dat laatste tast ook het rechtvaardigheidsgevoel aan en daarmee de geloofwaardigheid van het optreden van de lokale overheid.

Het maatschappelijk effect is dynamisch en aan verandering onderhevig, dat besef leeft ook in wijken. Wat niet kan, kan niet, maar dat geldt wel voor iedereen. In zo'n situatie een beroep doen op eigen inzet, kan op een positief onthaal rekenen. We hebben als commissie prachtige voorbeelden van sociaal en praktisch IQ van gemeenschappen gezien, maar dit wordt te weinig gebruikt als aanvulling op de eigen kunde van de overheid en aanpalende organisaties als woningbouwcorporaties en welzijnswerk. Er zijn overigens nog veel ambtenaren die nog erg moeten wennen aan het idee dat (vooral) ideeën en initiatieven uit de samenleving zelf kunnen bijdragen aan (nieuwe) beleid(sontwikkeling) of het realiseren van maatschappelijke effecten.

Deze visatie levert een beeld op over hoe mensen in de stad aankijken tegen de verschillende elementen van de subsidieregeling. Een belangrijk aspect hierbij is hoe de gebruikers van de regeling aankijken tegen het eerder genoemde onderscheid tussen actiegebieden en niet-actiegebieden en wat men vindt van het gebruik van "waardebonnen". Ook is hierbij het verschil van €2,50 en €12,00 per inwoner van belang om kleur en toonzetting van reacties te bepalen. Wat moeten we hier tussentijds uit concluderen? Wat in feitelijke zin opvalt, is dat veel mensen, die de commissie gesproken heeft een onderscheid heel redelijk vinden. De mensen die we gesproken hebben in *Strijp, bewoners aan de Fransebaan en de wijken/buurten Riel, het*

Vonderkwartier en Meerhoven snappen goed dat voor meer kwetsbare stadsdelen meer geld wordt uitgetrokken (vergelijk de bestuurlijke waarde over rechtvaardige verdeling uit figuur 3). Kritisch is men wel over de omvang van dat verschil, het gebrek aan nuance en ook over het gegeven dat niet altijd helder is waarom een wijk of buurt in een bepaalde categorie is opgenomen. Het scherpste voorbeeld dat wij daarin hebben gezien is *Winkelhart Gestel*. Het gebied rondom dit winkelhart staat volgens de belangenvereniging onder druk, er is sprake van afbraak, het dealen rukt op. Deze belangenvereniging is erg actief en wil verdere verloedering voorkomen. De rol van buurtbewoners in dat proces erkent deze vereniging. Ze moeten het echter voor het deel in nabije gelegen *Rapenburg* met een bijdrage van €2,50 p.p. doen.

Uit diverse gesprekken die we gevoerd hebben blijkt dat het onderscheid tussen actiegebieden en niet-actiegebieden niet altijd helder is voor bewoners. Er is in de ogen van de commissie meer koppeling met maatschappelijke effecten mogelijk. Het gaat dan om het maatschappelijke effect en de inhoudelijke doelen, die zijn te herleiden tot bestuurlijke programma's. Deze zijn te weinig in beeld. Ook als groepen expliciet willen bijdragen aan sociale cohesie en/of het concreet maken van verbinding tussen mensen in de wijk nastreven, is vaak niet duidelijk wat dat met de regeling te maken heeft. De commissie constateert dat veel bewoners de regels als complex en belastend ervaren. De regels houden evenzeer te weinig rekening met het gegeven dat het om vrijwilligerswerk gaat. De commissie krijgt sterk de indruk dat bij de uitvoering van de subsidieregeling het belang van (een juiste uitvoering van) de subsidieregeling voorop wordt gesteld. Als bewonersorganisaties zich moeten verantwoorden dan is dit vooral rekenkundig en formeel van aard (met uitzondering van de visitatiecommissie van bewoners). De organisatie (bestuur en diensten) speelt te weinig in op behoefte aan materiële verantwoording in termen van maatschappelijk effect, relatie, binding en reflectie. Het is interessant om te constateren dat veel mensen actief in de wijken daar voor in zijn. Niet direct in de gebruikelijke beleidsaanpakken maar wel omdat het staat voor een waardenbesef op het niveau straten, buurten en wijken.

Voor zover er sprake is van verantwoording is die volgens de commissie momenteel nog te veel gericht op controle en beheersing. De organisatie lijkt *in control* te willen blijven in plaats van ruimte te maken voor maatschappelijk initiatief. Als commissie moesten wij in dit kader denken aan 'de ijzeren jaarschijf', de oude regel (elk jaar draagt zijn eigen lasten) betekent dat op relatief kleine bedragen niet gespaard kan worden, wat over is moet terug. Wat we van veel bewoners gehoord hebben is dat ze liever toekenningen voor 3 of 4 jaar ontvangen, met een jaarlijkse boekhoudcontrole en een periodieke evaluatie op proces en resultaat.

5. Naar een andere invulling?

Kan het anders? Ja, het kan zeker anders. In den lande zien we vele vormen van bewonersbudgetten voor burgers en wijken. In de gemeente Dordrecht is al in 2008 gestart met het experiment 'Burgers aan Zet'. Door middel van het inzetten van buurtbudgetten wilden de gemeente de keuzevrijheid en de beslissingsbevoegdheid van het gemeentebestuur naar de buurt verplaatsen, eigen- en medeverantwoordelijkheid van bewoners ontwikkelen en de benadering van burgers verbeteren en het continu contact versterken. In de buurt *Nieuw Krispijn* kregen de bewoners de mogelijkheid om €150.000 te besteden aan extra activiteiten om de buurt 'aantrekkelijker, socialer of veiliger' te maken. De bewoners van de buurt *Stadspolder* mochten prioriteiten stellen bij het buurtbudget (€600.000) dat is opgebouwd uit reguliere budgetten voor investering, onderhoud en beheer van de buurt. In de experimenten is er voor gekozen dat inwoners veel keuzeruimte hebben met zo weinig mogelijke kaders en randvoorwaarden. De experimenten bestonden uit het bekend maken, de dialoog en het debat en het kiezen en stemmen. Uit het project werd geconcludeerd dat de keuzeruimte daadwerkelijk is verschoven en dat bewoners dit waardeerden. Bovendien zijn bewoners op grote schaal geactiveerd en heeft een beperkte groep actieve bewoners medeverantwoordelijkheid genomen. Tevens zijn 'nieuwe gezichten' aan tafel gekomen en zijn er diverse plannen van bewoners gerealiseerd. Ondanks dat het project nieuwe inzichten en maatschappelijke effecten heeft opgeleverd, heeft het wel forse inspanningen gekost en waren er relatief hoge kosten.

Als we naar dergelijke voorbeelden met bewonersbudgetten in andere steden kijken, dan zijn er drie verdelingsprincipes te onderscheiden, waarop de systemen zijn gebaseerd:

- evenredigheid (iedere bewoners een vast bedrag)
- de mate van achterstand (probleemgericht)
- open inschrijving (doe-gericht).

Op basis van deze visitatie constateren we dat Eindhoven zeker gebruik maakt van de eerste twee principes en wat betreft de waardebonnen ook het derde principe hanteert. De waardebonnen worden binnen de gemeente Eindhoven gezien als het experiment binnen de subsidieregeling. Er zijn regieteams uit buurten, bestaande uit door de gemeente gemandateerde bewoners. Deze regieteams geven waardebonnen af aan bewoners die initiatieven willen nemen. Een rechtspersoon is niet noodzakelijk. Als commissie moedigen we dit soort experimenten aan. Wel blijft het belangrijk om een dergelijk aanpak goed te blijven monitoren. Het is een goed streven van de gemeente om te blijven experimenteren met dergelijke verdelingsprincipes. Het zal dan vooral belangrijk blijven om een goede balans te vinden tussen de principes onderling. Daarbij helpt het eveneens om in het achterhoofd te houden dat bewoners anders denken, die denken gewoon op de manier zoals je met je burens wat organiseert (leefwereld benadering). Als ze bijvoorbeeld een budget voor enkele jaren zouden krijgen, zouden ze dat waarschijnlijk niet keurig in jaarporties hakken, maar kijken naar het totale rendement. In plaats van drie keer

partytenten, barbecues en statafels huren zouden ze die graag aanschaffen (want het is goedkoper). Bovendien zouden wijken onderling meer gaan samenwerken, want niet elke wijk hoeft alles aan te schaffen. In Veenendaal hebben de bewoners zelf het voucher (waardebonden) systeem uitgerold en uitgevoerd. Binnen een jaar had men zelf een garagebox geregeld (met dank aan de corporatie) en hun eigen partytenten en geluidsinstallatie. Zo deden ze veel langer met de beschikbare subsidie.

Als commissie hebben we gezien dat de visitatiecommissie van bewoners een goed verantwoordingsalternatief is. Bewoners die hieraan hebben deelgenomen vonden dit niet alleen leuk om te doen; ze kregen ook inspiratie (en een gevoel van saamhorigheid) doordat ze van elkaar zagen hoe een activiteit eventueel anders (veelal slimmer) kan worden georganiseerd. Bewoners hadden ook wat kritische opmerkingen. Een flink aantal bewonersgroepen hebben een zodanig vaste en volle activiteitenkalender – om voor die activiteiten in ieder geval de subsidiegelden zeker te stellen – dat er geen ruimte meer is voor nieuwe activiteiten. Naast de vraag of dat een probleem is, is het blijkbaar iets dat buurten graag doen. Er is ontmoeting en de hoop van bewoners is dat die ontmoeting bijdraagt aan de sociale cohesie. Omdat er vaak maar een kleine actieve groep buurtbewoners is, met tijd, die dit doet, is het niet vreemd dat er zo'n kalender ontstaat. Dat daarmee groepen uitgesloten worden is goed mogelijk. De gemeente Deventer heeft dat bijvoorbeeld in hun wijkaanpak ondervangen door tweejaarlijks een soort verkiezing per wijk te houden waarbij buurtbewoners hun initiatieven presenteren en op die avond zelf stemmen de aanwezige buurtbewoners op die activiteiten. Hierdoor ontstaat een rangorde, waarbij de initiatieven met de meeste stemmen gehonoreerd kunnen worden totdat het budget op is.

De eerder aangehaalde randvoorwaarde dat bewoners een rechtspersoonlijkheid moeten hebben om aanspraak te kunnen maken op subsidie wordt in andere gemeenten ook ervaren. Juridische rompslomp moet bewonersinitiatief niet in de weg staan. Meestal zijn er al wijk- of dorpsverenigingen, die een vereniging of stichting zijn. Maar als je daar met je initiatief niet terecht kunt, zou er een simpel alternatief moeten zijn. De gemeente Oldebroek heeft vanaf 2015 het beheer van de openbare speelplekken overgedragen aan de bewoners. Bewoners wilden die plekken best onderhouden en schoonhouden, maar hadden geen zin om voor anderhalve wikip en twee schommels een vereniging op te richten, om dan contributie te moeten innen, logboeken bij te houden en een budget op te bouwen voor vervangingsinvesteringen. Daar is toen op gezamenlijk initiatief van de gemeente en bewoners een koepelstichting opgezet die die taken voor haar rekening neemt, zodat de bewoners de dingen kunnen doen waar ze gemotiveerd voor zijn. Zoiets zou in Eindhoven ook kunnen.

Daarnaast zou de gemeente nog meer na moeten denken over haar nieuwe rol in deze snel veranderende samenleving, waarin het principe van participatie geen overheidsinstrument meer pur sang is omdat burgers ook zelf hun ruimte claimen. Het gaat om schakelende netwerken, waarin de lokale overheid de fijngevoeligheid moet ontwikkelen om soms mee te doen, soms ruimte te scheppen voor burgers, organisaties en bedrijfjes en soms vooral niks te doen en het initiatief te laten aan maatschappelijke krachten. Het publieke domein en de publieke zaak zijn niet meer strikt het eigendom van de gemeentelijke overheid. Er is als het ware geen sprake meer van burgerparticipatie ook geen sprake van overheidsparticipatie, maar er is sprake van samenwerking, maar dan in verschillende rollen, waarbij de ene keer de overheid leidend is en de andere keer de burger. Anders gezegd: *“Als plaatselijke overheid zal de gemeente zich niet langer kunnen opstellen als een extern orgaan dat boven de samenleving staat. Zij moet zich veeleer ontwikkelen tot een vehikel van de samenleving met behulp waarvan de samenleving in zichzelf investeert”* (VNG, 2013). Daarvoor zijn twee basiselementen essentieel: vertrouwen in burgers en flexibiliteit. Behandel burgers als gelijkwaardig, weliswaar in steeds wisselende rollen ten opzichte van elkaar. Ga uit van de goede bedoelingen en gedeelde belangen en zorg dat de systeemwereld van de overheid daarop leert aansluiten. Of zoals Pieter Winsemius (e.a.) het in de WRR publicatie ‘vertrouwen in burgers’ omschrijft: *“Schurende logica’s van burgers en beleidsmakers, belemmerende overheidsstructuren en –systemen, korte termijnnoriëntatie en onzekere rugdekking, zijn uitingen van een overheidscultuur die ontoereikend is voor het omgaan met een complexe netwerksamenleving”*. De opdracht aan (lokale) overheden is dus: leer vertrouwen te hebben dat het binnen de organisatie zonder spreadsheet-control ook goed kan komen en neem het advies van de VNG-denktank (VNG, 2013) ter harte: *“Gemeenten zullen de komende jaren voor de opgave komen te staan om improvisatie tot een kernkwaliteit van hun handelen te maken.”*

Naar aanleiding van de analyse van alle verzamelde gegevens en onze eigen expertise is onze reflectie dat de klassieke benadering in termen van sociale stratificatie nog te veel uitgangspunt is (actiegebieden – niet actiegebieden) waardoor lokale nuances nog een te geringe rol spelen. Eenzaamheid en isolement spelen door de hele stad heen. Als het *Vonderkwartier* zelf actief is met Vonderbuur, waarbij senioren en jongeren gekoppeld worden, leidt dat binnen de regeling nog te weinig tot mogelijkheden voor ondersteuning. Ook krijgen we de indruk dat activiteiten die niet direct aan het sociale domein te koppelen zijn buiten beeld (*Riel*: opruimdag, *Vonderkwartier*: energiebesparing) terwijl ze wel degelijk bijdragen aan leefbaarheid en sociale samenhang. Aan de andere kant zijn er vraagtekens te zetten bij het maatschappelijk effect van een heel fragmentarische inzet van middelen naar allerlei kleinschalige buurtorganisaties zolang dat gebeurt in “grootste” bewoordingen als subsidie, cohesie etc. De waardering die dergelijke kleinschalige initiatieven verdienen, moet niet gepaard gaan met geregeld. Het is betrekkelijk eenvoudig om voor drie jaar een contract af te sluiten met buurtorganisaties gebaseerd op een bijdrage per woning (of per inwoner) voor basale activiteiten die gericht zijn op binding en

ontmoeting. Een simpel overzicht met activiteiten en financiële verantwoording van inkomsten en uitgaven aan het einde van het jaar kan volstaan. Je bindt mensen niet direct aan resultaat, maar wel aan actieve inzet op een betere buurt.

Wanneer organisaties hun contract willen uitbreiden en meer aan uiteenlopende vormen van inclusie willen doen, moeten meer middelen ingezet kunnen worden, maar worden er ook andere (en meer) eisen gesteld aan verantwoording. Belangrijk hierbij is om het juiste evenwicht te vinden tussen professionaliteit en zelfredzaamheid. Vanuit de beleidsrealiteit kunnen er eisen gesteld worden aan de maatschappelijke inzet, die eerder een aanslag op de zelfredzaamheid is dan dat ze bijdraagt aan oplossingen dichtbij huis. Dat komt doordat er gekeken wordt door een professionele bril en geen rekening wordt gehouden met het vrijwillige karakter van het werk van wijkverenigingen e.d. Als de wijkorganisatie wil beschikken over een lijst met namen en adressen van 65+ buurtgenoten stuit dat op bezwaar omdat het niet om professionele inzet gaat. Dat is jammer want het tast de slagkracht van zo'n initiatief van onderop aan. Vanuit het reguliere beleidsdenken kan in ieder geval begrip worden opgebracht voor dergelijke bezwaren. Wil de lokale overheid beter aansluiting krijgen op de leefwereld van buurten en straten en op hun wil om bij te dragen aan leefbaarheid en sociale cohesie dan is dus meer flexibiliteit gevraagd.

6. Wat is wenselijk voor Eindhoven?

Tijdens de visitatiegesprekken werd het ons steeds duidelijker dat het verschil in bedrag per inwoner in al dan niet-actiegebieden niet het gewenste resultaat geeft en ook niet de bijbehorende stimulans. Bewoners die maatschappelijk geëngageerd willen werken aan hun wijk ervaren vaak problemen om aan de bak te komen. De maatschappelijke effectiviteit lijkt toe te nemen wanneer er systematisch met de buurtcontracten omgegaan wordt, maar als dat al gebeurt, vindt dat momenteel alleen in actiegebieden plaats. Zelfs daar zijn de ervaringen wisselend. Het extra budget lijkt grotendeels aangewend te worden voor meer ontmoeting en samen dingen doen (sociale cohesie), maar nauwelijks voor de aanpak van de problemen die het actiegebied ook echt actiegebied maakt. Op basis daarvan zou een ander systeem gebouwd moeten worden, dat uitgaat van de bewoners, hun kunde, mogelijkheden, niveau en betrokkenheid. In figuur 4 op de volgende pagina hebben we een ander in schema uitgewerkt.

Een voorstel: hoe zou zo'n systeem eruit kunnen zien?

Aan de basis staat de functie *ontmoeten*, elkaar leren kennen, sociale samenhang. Daarvoor zijn vooral sociale activiteiten nodig, waarbij gezelligheid, buurtwarmte en pret met elkaar belangrijke stimuli zijn. Dat zou vooral aan de bewoners overgelaten kunnen worden, op basis van budgetten die voor drie of vier jaar vastgelegd worden gebaseerd op € 2,50 per inwoner.

Als tweede laag zijn er de *maatschappelijke effecten* die buurtbewoners, samen met sociale partners en de gemeente willen op- en aanpakken. Dat gebeurt door middel van de buurtcontracten, welke overigens niet alleen voor actiegebieden, maar ook voor niet-actiegebieden zouden moeten worden gesloten. De financiering voor het bewonersgedeelte zou bijvoorbeeld € 10,- per persoon kunnen zijn, weliswaar voor de nauwkeuring omschreven buurt die het betreft of de beoogde doelgroep. Bijvoorbeeld als het gaat om het thema tegengaan van verloedering, dan gaat het om dié huizenblokken of dát complex waar dat nu plaatsvindt. Als het gaat om tegengaan van eenzaamheid onder ouderen, dan gaat het om de doelgroep 65+ in die wijk.

Figuur 4: hoe zou het anders kunnen?¹

Doel	Activiteiten	Rol bewoners en rol gemeente	Regie	Budget	Metten en controle
ONTMOETEN					
Ontmoeten, sociale cohesie	- buurtbarbecue - Halloween - busreisjes	bewoners: regie en uitvoering gemeente: faciliteert	bewoners	van gemeente: € 2,50 per inwoner periode: 3 of 4 jaar	- aantal deelnemers - visitatie-Commissies van bewoners
BUURTCONTRACTEN					
Inclusie en sociale stijging	- armoedebestrijding - tegen gaan verloedering - betrekken nieuwe groepen	bewoners: van deelnemer tot meebeslisser gemeente: afstemming en faciliteren	gebiedscoördinator	van gemeente: € 10,- per betrokken inwoner periode: buurtcontract	- meten: SMART doelen uit buurtcontract - contract evaluatie
BOVENWIJKSE AANPAK					
Betere leefkwaliteit	- woonvisie - verkeerscirculatie - economische activiteit	bewoners: co-creatie gemeente: regie	projecthouder	van: gemeente, provincie en/of rijk periode: project-gebonden	- meten: sociale barometer, project-indicatoren - projectevaluatie

¹ We zijn één van de bewoners die we gesproken hebben tijdens de visitatie erkentelijk voor het achterliggende idee van dit schema.

De derde laag (zie figuur 4) zijn de *bovenwijkse aanpakken*. Denk daarbij aan een woonvisie voor een stadsdeel, de verkeerscirculatie in vier wijken, economische revitalisering in een stadsdeel enzovoort. Bewoners moeten daarin mee kunnen doen en als gelijkwaardige partner aan kunnen schuiven met hun expertise. De budgetten hiervoor zitten bij de projecten of het beleid dat hier voor beschikbaar is.

7. Inspiratie voor de toekomst

Als we vanuit de Eindhovense context wat uitzoomen en van een wat grotere afstand naar bewonersbudgetten kijken, dan zien we het volgende. Met bewonersbudgetten kun je als gemeentelijke overheid (maar bijvoorbeeld ook als woningcorporatie) op indirecte wijze twee dingen uitdrukken: je kunt bewoners het gevoel geven dat zij gemeentelijk beleid uitvoeren, en je kunt bewoners het gevoel geven dat zij ertoe doen. Als bij bewoners vooral de eerste boodschap aankomt, dan kan dat funest zijn voor de motivatie van de (actieve) bewoners, doordat zij het gevoel krijgen een instrument te zijn in de handen van de overheid (Van de Wijdeven, 2015). Wat we weten uit onderzoek is dat de Nederlandse burger het idee van 'eigen verantwoordelijkheid' als algemeen uitgangspunt prima vindt, maar dat hij in het algemeen zeer beducht is voor met name *overheden* die een beroep doen op de eigen verantwoordelijkheid van burgers (Dekker & De Ridder, 2011) – dan is de Nederlandse burger ook een zeer kritische burger: 'Heb je je eigen zaakjes als overheid wel op orde?' en 'Word ik niet voor jullie karretje gespannen in tijden van bezuinigingen?' Een persoonlijke, 'afgestemde' benadering door professionals (en overigens ook door bestuurders) is in dezen belangrijk. Daardoor verkleint het risico op dergelijke 'instrumentele verdringing' in de uitvoering van burgerinitiatieven: het fenomeen dat het spontane en eigene van burgerinitiatieven al snel ondersneeuwt als de overheid zich er al te intensief mee bemoeit (Verhoeven, 2010).

Je zou ook kunnen zeggen dat het werken met bewonersbudgetten op dit moment nog maar in de kinderschoenen staat. Wellicht zijn bewoners al wel érg snel tevreden? Is het niet vooral 'kleingeld' dat wordt toegeworpen door de bestuurders, zodat bewoners ook hier en daar wat kunnen beslissen op doorgaans 'vrolijke' en politiek ongevaarlijke thema's? Het gaat bij de bewonersprojecten doorgaans om creatie en niet om obstructie, en het zijn doorgaans 'positieve', opbouwende projecten. Projecten die van aanzienlijke betekenis zijn voor de wijk en haar bewoners, maar in financiële zin bescheiden zijn. Enerzijds zou je kunnen stellen: wat wil je nog meer? Iedereen is tot op zekere hoogte blij. Anderzijds kun je stellen dat er nog een wereld te winnen is op het gebied van de beslismacht van bewoners. Zo zijn bewoners bijvoorbeeld doorgaans (nog) niet of nauwelijks direct betrokken bij het ontwerpen van de spelregels van bewonersbudgetten. Wellicht is dat de volgende stap in de ontwikkeling van bewonersbudgetten (gebaseerd op Van de Wijdeven, 2015).

Enkele handelingsperspectieven ter afsluiting

Welke concrete handelingsperspectieven kunnen we op het eind van dit essay, op basis van wat we gezien en gehoord hebben, meegeven aan diegenen die bewonersbudgetten vormgeven en in dat verband met bewoners omgaan en daar een positieve impuls aan willen geven? Het gaat hieronder om punten die geformuleerd zijn voor het gemeentelijke beleid, bewoners, en ambtenaren en bestuurders.

Figuur 5: handelingsperspectieven

Wie?	Wat?
Wat kan de gemeente doen?	1. Maak het systeem eenvoudiger, met meer aandacht voor de leefwereld van bewoners;
	2. Zorg voor goede communicatie over zowel het proces (informatie, één websitepagina) als het proces (altijd bereikbaar en een gewillig oor);
	3. Wees uitnodigend en faciliterend, laat het enthousiasme van de bewoners leidend zijn en niet de gemeentelijke planning en procedures;
	4. Durf los te laten, het mag ook wel eens fout gaan en ambtenaren zijn daarvoor bestuurlijk gedekt.
Wat kunnen bewoners doen?	1. Zorg dat het vooral leuk blijft;
	2. Vraag ondersteuning als je dat nodig hebt bij medebewoners of bij professionals;
	3. Kijk ook eens bij de burens in een andere wijk;
	4. Doe het zolang je er zin in hebt, het hoeft niet voor de eeuwigheid.
Wat kunnen ambtenaren, wijkprofessionals en bestuurders doen?	1. Wees present. Dat wil zeggen, wees als betrokken bestuurder, ambtenaar of professional aanwezig bij voor het initiatief betekenisvolle momenten. Het betekent ook dat je als bestuurder of ambtenaar zelf de interactie met mensen van dit soort initiatieven aan moet gaan om te begrijpen wat er speelt.
	2. Leef je in. In feite gaat het hierbij zowel om een houding als om een vermogen. Toon empathie waar mogelijk en verplaats je als bestuurder eens in de actieve doeners.
	3. Hanteer het subsidiariteitsprincipe. Je zou hierbij kunnen spreken van hands-off bestuur. Als bewoners of ondernemers het zelf kunnen regelen, laat ze het dan ook lokaal regelen. Wat bewoners willen en kunnen, laat ze dat vooral ook doen.
	4. Geef waardering. Als bestuurder of ambtenaar is het vaak een kleine moeite om publiekelijk je waardering te tonen voor de energie die (veelal) vrijwilligers steken in een burgerinitiatief. Dit heeft niet alleen voor een breder publiek betekenis, maar is ook betekenisvol voor de mensen van het initiatief zelf.
	5. Bied helderheid. Wees duidelijk over wat wel en niet kan en wees je ervan bewust dat er verschil is tussen de letter van de wet en de geest van de wet. Probeer de geest als uitgangspunt te houden.
	6. Wees kritisch maar bescheiden. Het is begrijpelijk en ook legitiem als vanuit de publieke instituties regelmatig kritisch wordt meegekeken met initiatieven die publieke zaken aanpakken en met publiek geld (via subsidies) aan de gang gaan. Maar wees daarbij wel voldoende bescheiden: beschadig de energie niet en houdt een gepaste afstand.

Bijlagen

1. Geraadpleegde literatuur
2. Gesprekspartners
3. Interviewvragen
4. Geraadpleegde beleidsdocumenten
5. Methodologische verantwoording
6. Samenstelling visitatiecommissie

Geraadpleegde literatuur

- Adviesraad voor het Wetenschaps- en Technologiebeleid (2014). *De kracht van sociale innovatie*. Den Haag: Adviesraad voor het Wetenschaps- en Technologiebeleid
- Baetens, T. (2013). *Ik is niks. Over vitale coalities rond wonen, zorg en leefbaarheid*. Den Haag: Uitgeverij SEP.
- Boutellier, H. (2011). *De Improvisatiemaatschappij*. Den Haag: Boom/Lemma.
- Boutellier, H. (2015). *Lokaal bestuur in een improvisatiemaatschappij. Tien principes voor geïnspireerd doen samenleven*. Den Haag: Boom Lemma Uitgevers.
- Bovens, M. en Th. Schillemans (2009), *Handboek Publieke Verantwoording*, Den Haag: Boom / Lemma.
- Brink, G. van den, Hulst, M. van, Graaf, L. de, Pennen, T. van der (2012). *Best persons en hun betekenis voor de Nederlandse achterstandswijk*. Den Haag: Boom Lemma Uitgeverij.
- Cox, S., Hartog, J. den, Hooghiemstra, E., Kuyper, H. de & Maas, H. (red.) (2013). *Zo doen we dat in Brabant. PON Jaarboek 2013*. Tilburg: PON.
- Custers, J. & Schmitz, G. (red.) (2012). *Zelfsturende vitale gemeenschappen. Ervaringen van de Proeftuin Zelfsturing*. Delft: Eburon.
- Dekker, P. & J. den Ridder (2011). *9 Burgerperspectieven 2011/3. Kwartaalthema: Eigen verantwoordelijkheid Continu Onderzoek Burgerperspectieven*. Den Haag: Sociaal Cultureel Planbureau.
- Denktank VNG (2013). *Van eerste overheid naar eerst de burger. Over maatschappelijke initiatieven die de lokale overheid uitdagen*. Den Haag: Vereniging voor Nederlandse Gemeenten.
- Graaf, L.J. de (2007). *Gedragen beleid. Een bestuurskundig onderzoek naar interactief beleid en draagvlak in de stad Utrecht*. Delft: Eburon.
- Graaf, L.J. de, M.J. van Hulst & A.M.B. Michels (2015). Enhancing Participation in Dutch Disadvantaged Neighbourhoods, *Local Government Studies*, 41 (1), pp. 44-62.
- Eigeman, J. (2014). *Samenspel om kwaliteit in het lokaal bestuur 2013-2018*. Culemborg.
- Gunsteren, H. van (2003). *Stoppen. U kunt het, u wilt het, u doet het niet*. Van Gennep.
- Gunsteren, H. van (2015). *Pleinburgers. Verkenning van een nieuwe politieke (f)actor*. Amsterdam: Van Gennep Uitgevers.
- Hajer, M. (2011). *De energieke samenleving. Op zoek naar een sturingsfilosofie voor een schone economie*. Den Haag: Planbureau voor de Leefomgeving.
- Van der Heijden, J., L. van der Mark, A. Meiresonne & A. van Zuylen (2007). *Help! een burgerinitiatief*. Den Haag: InAxis, Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.
- Hendriks, F. en G. Drosterij (2012), *De zucht naar goed bestuur in de stad*, Den Haag: Boom / Lemma.
- Henst, C. (2014). *De participatiesamenleving in ontwikkeling. Een zoektocht naar de rol van de lokale overheid bij burgerinitiatieven*, masterscriptie bestuurskunde, Tilburg: Tilburg University
- Hilhorst, P., Lans, J. van der (2013). *Sociaal doe-het-zelven. De idealen en de politieke praktijk*. Amsterdam/Antwerpen: Atlas Contact.
- Hirschman, A.O. (1970). *Exit, Voice, and Loyalty. Responses to decline in firms, organizations and states*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Houwelingen, P. van, Boele, A. & Dekker, P. (2014). *Burgermacht op eigen kracht? Een brede verkenning van ontwikkelingen in burgerparticipatie*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

- Lenos, S., P. Sturm & R. Vis (2006). *Burgerparticipatie in gemeenteland. Quick scan van 34 coalitieakkoorden en raadsprogramma's voor de periode 2006-2010*. Amsterdam: Instituut voor Publiek en Politiek.
- Ministerie van Binnenlands Zaken en Koninkrijksrelaties (2013). *De Doe-Democratie. Kabinetsnota ter stimulering van een vitale samenleving*. Den Haag: Ministerie van BZK.
- Oude Vrielink, M en T. van de Wijdeven (2008), Bewonersinitiatieven, een prachtkans voor wijken?, *Bestuurswetenschappen*, 62 (3). pp 66-83.
- Oude Vrielink, M. J. & I. Verhoeven (2011). Burgerinitiatieven en de bescheiden overheid. *Beleid en Maatschappij*, 38 (4), pp.377-387.
- Ostaaijen, J.J.C. van, Horlings, I., & Stoep, H. van der (2010). Conditions for vital coalitions in regional development. In I. Horlings (Ed.), *Vital coalitions, vital regions: Partnerships for sustainable, regional development* (pp. 157-175). Wageningen: Wageningen Academic Publishers.
- Putnam, R. (2000). *Bowling Alone. The collapse and revival of American community*. New York: Simon & Schuster.
- Raad voor het Openbaar Bestuur (2012). *Loslaten in vertrouwen. Naar een nieuwe verhouding tussen overheid, markt én samenleving*. Den Haag: Raad voor het Openbaar Bestuur.
- Raad voor het Openbaar Bestuur (2014). *Hoe hoort het eigenlijk? Passend contact tussen overheid en burger*. Den Haag: Raad voor het Openbaar Bestuur.
- Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling (2013). *Terugtrekken is vooruitzien. Maatschappelijke veerkracht in het publieke domein*. Den Haag: Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling.
- Spapens, P. (2013). *BUS-boekje Brabant. Een reis langs krachtige burgerinitiatieven*. Bilthoven: Celadon Uitgevers.
- Sociaal en Cultureel Planbureau (2015), *Meer democratie, minder politiek*, Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Sotarauta, M, L. Horlings & J. Liddle, (2012). *Leadership and change in regional development*. Oxon: Routledge.
- Stoep, H. van der (2014). *Stories becoming sticky. How civic initiatives strive for connection to governmental spatial planning agendas*. Dissertatie Wageningen University. Den Haag: Ipskamp drukkers.
- Stoker, G., V. Lowndes and L. Pratchett (2006) *Diagnosing and remedying the failings of official participation schemes: The CLEAR framework*, *Social Policy and Society* 5 (2), 281-291.
- Stone, D. (2012), *The Policy Paradox. The art of political decision making*. Norton.
- Stout, M. (2012). *Towards a Relational Language of Process*. *Administrative Theory & Praxis*, 34(3), pp. 407-432.
- Tonkens, E., M. Trappenburg, M. Huurenkamp en J. Schmidt (2015). *Montessori-democratie*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Verba, S., Schlozmann, K. L., Brady, H. E. (1995). *Voice and equality: civic voluntarism in American politics*. Harvard: Harvard University Press.
- Verhoeven, I. 2010. Ruimte geven aan initiatieven van burgers: de actieve burger wil eerder zeggenschap dan mee beslissen. *Rooilijn*, 4 (10), 238-245.
- Weststeijn, E. en J. Smits. (2010). *Burgers aan Zet! Evaluatie van de twee experimenten met buurtbudgetten in Nieuw Krispijn en Stadspolder*. SBC Advies.
- Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (2012). *Vertrouwen in burgers*. Amsterdam: Amsterdam University Press.

- Wijdeven, T. M. F. van de, Cornelissen, E. M. H., Hendriks, F. & Tops, P. W. Vitale coalities, gewoon een kwestie van doen? Over het ontstaan en voortbestaan van vitale coalities rond leefbaarheid in steden. In: Cornelissen, E. M. H. & Frissen, P. H. A. (eds.) (2007). *Betoverend bestuur. Legitimiteit, vitaliteit, meervoudigheid*. Den Haag: Lemma, p. 159-180.
- Wijdeven, T.M.F. van de (2012). *Doe-democratie. Over actief burgerschap in stadswijken*. Delft: Eburon.
- Wijdeven, T.M.F. van de, Graaf, L.J. de & Hendriks, F. (2013). *Actief burgerschap: lijnen in de literatuur*. Tilburg: Tilburgse School voor Politiek en Bestuur.
- Wijdeven, T.M.F. van de en L.J. de Graaf (2014). *Kernkracht. Over doe-democratie in het landelijke gebied*. Tilburg: Tilburgse School voor Politiek en Bestuur.
- Wijdeven, T.M.F. van de, Don't Believe the Hype? Over bewonersbudgetten en geloofwaardigheid. In: Van den Brink, G. en S. Soeparman (red.) (2015). *Naar een geloofwaardig bestuur*. Den Haag: Boom Lemma Uitgevers.
- Yetano, A., Royo, S., Acerete, B. (2010). What is driving the increasing presence of citizen participation initiatives? *Government and Policy*, 28(5).

Gesprekspartners

1.	Belangenvereniging Winkelhart Gestel	Rien van Zeeland
2.	Bewonersplatform Stratum	Ton van Schaik
3.	Bewonersplatform Stratum	Bestuurslid
4.	Bewonersplatform Stratum	Bestuurslid
5.	Buro Cement	Jeroen Pijnenburg
6.	Buurtplatform Bennekel Belang	Marion van Beurden
7.	Buurtplatform Bennekel Belang	Abdellah Oualkaid
8.	Buurtplatform Bennekel Belang	Carel Verhulst
9.	Buurtvereniging Ravensdonck	Willeke Maas
10.	Buurtvereniging Schrijversbuurt	Robert de Jong
11.	Buurtvereniging Villapark	Kees Aertse
12.	Buurtvereniging Waterrijk	Jos Hendriks
13.	Gemeente Eindhoven	Rob Woltinge
14.	Gemeente Eindhoven	Wethouder Yasin Torunoglu
15.	Gemeente Eindhoven	Mariken Bollen-Veth
16.	Gemeente Eindhoven	Jan van de Ven
17.	Gemeente Eindhoven	Thijs van Doorn
18.	ORKA Actviteitencentrum	Ilse van Bruggen
19.	Overkoepelend Orgaan Genderdal O.O.G.	Christ van de Donk
20.	Riel, de parel van zes gehuchten	Dirk-Jan Horrevorts
21.	Steunpunt Vlokhoven	Rian van Veen
22.	Steunpunt Vlokhoven	Martin van Veen
23.	Steunpunt Vlokhoven	Petra Berende
24.	Steunpunt Vlokhoven	Stuart McKinlay
25.	Steunpunt Vlokhoven	Jan van de Nieuwenhof
26.	Steunpunt Vlokhoven	Tineke Vogelaar

27.	Stichting Bewoners Organisatie Nieuwe Erven	Jan Nijs
28.	Stichting Buurtbeheer Genderbeemd	Reinier van den Broek
29.	Stichting Buurtbeheer-Kruidenbuurt	Wildrik Burema
30.	Stichting Leefbaarheid Mensfort	Harry van de Voort
31.	Stichting Leefbaarheidsteam Achtse Barrier	Frank de Bie
32.	Stichting Leefbaarheidsteam Achtse Barrier	Peter van der Linden
33.	Stichting Leefbaarheidsteam Achtse Barrier	Hans Kiers
34.	Stichting Nese	Erik Kamerman
35.	Stichting Sterckenborgh	Nellie van Boxtel
36.	Support Punt	Arjen Buit
37.	Vereniging La Cour	Hans Nas
38.	Wijkoverleg Strijp binnen de Ring	Twan Haarmans
39.	Wijkvereniging Hanevoet	Huub Schreurs
40.	Wijkvereniging Hanevoet	Philip Krijl
41.	Wijkvereniging Vonderkwartier	Nicole Papen-Botterhuis
42.	Winkeliersvereniging Meerrijk	Guus Nieuwenhuizen

Interviewvragen

De visitatiecommissie heeft de volgende vragen als leidraad gehanteerd tijdens de gesprekken met bewoners(groepen).

Tijdens de introductie kort bedanken voor bereidheid, voorstellen, onderzoek kort toelichten tijdsindicatie geven etc.

1. Kunt u zichzelf kort introduceren? (incl wat doet u (als organisatie))?
2. Hoe ben u achter het bestaan van deze subsidieregeling gekomen?
3. Was het makkelijk of juist moeilijk om de subsidie aan te vragen? Licht kort toe.
4. Kunt u kort aangeven waarvoor u de subsidie(s) heeft gekregen?
5. Om hoeveel subsidiegeld ging/gaat het in uw geval?
6. Waar heeft u (of uw organisatie) het geld voor gebruikt?
7. Vindt u dat het geld van de gemeente goed is besteed? Licht kort toe waarom!
8. Had het beoogd doel ook op andere manieren (dan door middel van een geldelijke bijdrage) gerealiseerd kunnen worden? Zo ja, hoe dan?
9. Had u naast het ontvangen geld ook nog behoefte aan een ander soort ondersteuning vanuit de gemeente? Zo ja, welke? Anders gezegd: heeft u iets gemist tijdens dit traject? Had de gemeente ook nog iets andere kunnen doen (anders dan het geven van geld om het doel te bereiken)?
10. Zouden de doelen die u (of uw organisatie) stelt ook zonder deze subsidieregeling gerealiseerd kunnen worden?
11. Ontvangt u ook nog (subsidie)gelden via andere kanalen? Zo ja, welke? Hoeveel?
12. Vindt u dat de subsidie eerlijk wordt verdeeld over de (niet-)actiegebieden?
13. Heeft de gemeente u ondersteund? Zo ja hoe?
14. Wat vindt u van die ondersteuning?
15. Wat vindt u van de flexibiliteit van de gemeente ten aanzien van de subsidie die u heeft ontvangen?
16. Heeft u geld moeten terugbetalen? Indien ja, weet u ook waarom dat was?
17. Heeft u de gelden die u heeft gebruikt moeten verantwoorden aan de gemeente? Wat vond u van die verantwoording(sprocedure)?
18. Is deze subsidieregeling - voor u als bewoner - eenvoudig in gebruik? Indien nee, wat zou er moeten worden aangepast?
19. De gemeente overweegt de subsidieregeling aan te passen: welke adviezen zou u de gemeente willen meegeven? (wat moet blijven, wat moet er veranderen?)
20. Heeft u nog adviezen aan ons als externe evaluatiecommissie?
21. Heeft u nog andere opmerkingen / dingen die u ons verder nog wil meegeven?

Zeer bedankt voor u tijd en uw inbreng!!

Lijst met geraadpleegde (beleids)documenten

- Gemeente Eindhoven, december 2012. Rapport Rekenkamercommissie: *Integrale wijkvernieuwing. Het mocht een onsje meer zijn.*
- Gemeente Eindhoven. 15 juli 2013. *Verordening subsidiering gebiedsgericht werken in bestuurlijk aangewezen gebieden.*
- Gemeente Eindhoven. 18 december 2013. Adviesnota *waarderingssubsidies op basis van de nadere regel subsidiering gebiedsgericht werken.*
- Gemeente Eindhoven. 15 juli 2014. *Subsidieregeling gebiedsgericht werken in niet actiegebieden.*
- Gemeente Eindhoven. 10 december 2014. Adviesnota *waarderingssubsidies op basis van de nadere regel subsidiering gebiedsgericht werken.*
- Gemeente Eindhoven. 21 mei 2015. *Verslag Evaluatie subsidie gebiedsgericht werken met geco's team zuid.*
- Gemeente Eindhoven. 26 mei 2015. *Verslag Evaluatie subsidie gebiedsgericht werken met geco's team noord.*
- Gemeente Eindhoven. 18 juni 2015. *Concept Tussenrapportage Evaluatie subsidieregelingen gebiedsgericht werken.*
- Gemeente Eindhoven. 2015. *Verslagen (bewoners) visitatiecommissies.*

Methodologische verantwoording

De gemeente Eindhoven keert jaarlijks € 1.620.000,- uit aan subsidies voor activiteiten van en voor bewoners. Zo subsidieert zij activiteiten van bewoners in de actiegebieden die deze bewoners als activiteit in het buurtcontract hebben opgevoerd. De gemeente werkt in deze actiegebieden ook met waardebonnensystemen om ook eenmalige initiatieven van bewoners te ondersteunen. Naast de actiegebieden, subsidieert de gemeente ook bewonersorganisaties in niet-actiegebieden.

De gemeente Eindhoven heeft de Tilburgse School voor Politiek en Bestuur, als onderdeel van de Tilburg University, benaderd met het verzoek deze systematiek van subsidiëring extern te evalueren. Voor dit onderzoek is gekozen voor de methode van visitatie. Een visitatie is een evaluatievorm waarbij externe deskundigen in gesprek gaan met interne en externe stakeholders en tevens 'op visite' gaan om ter plaatse een oordeel te (kunnen) vormen. De gemeente heeft de *interne* evaluatie deels zelf uitgevoerd en deels laten uitvoeren door (groepen) bewoners die bij elkaars verenigingen/organisaties gevisiteerd hebben. De onderhavige *externe* evaluatie is er vooral op gericht dat een onafhankelijke visitatiecommissie de verstrekte subsidies onderzoekt en evalueert. De evaluatie van de externe evaluatiecommissie kende vier fasen:

- A. Vooronderzoek
- B. Interview interne stakeholders
- C. Visitatie
- D. Rapportage

Per fase is gebruik gemaakt van de volgende methoden van dataverzameling.

Fase A: vooronderzoek. In deze fase zijn relevante beleidsnotities die ten grondslag liggen aan de subsidiëring van initiatieven in de Eindhovense (niet)-actiegebieden bestudeerd. Eveneens is de interne evaluatie van de gemeente hierin meegenomen. In bijlage 4 is een lijst met geraadpleegde stukken (verordeningen, beleidsnotities en raadsbesluiten) opgenomen.

Fase B: interviews met interne stakeholders. Binnen het veld van subsidiëring van activiteiten in de gemeente Eindhoven werken veel personen die verantwoordelijkheid dragen. Er zijn diverse interviews gevoerd met onder andere de verantwoordelijke wethouder, twee gebiedscoördinatoren, ambtenaren en contactpersonen van welzijnsinstellingen. In bijlage 2 is een lijst met gesprekspartners opgenomen.

Fase C: visitatie. Voor deze visitatie is een visitatiecommissie samengesteld die uit drie experts bestaat op het gebied van subsidiebeleid, burgerbetrokkenheid en lokaal bestuur. De commissie is ondersteund door een onderzoeksassistent. De visitatiecommissie heeft zich georiënteerd, zich verbreed en zich verdiept in de aanpak van subsidiëring.

- *Oriëntatie*: er is vooronderzoek gedaan waarin reeds uitgevoerde (interne) evaluaties zijn bestudeerd, evenals de relevante verordeningen en beleidsdocumenten. Ook zijn de gespreksverslagen van de interviews met interne stakeholders bestudeerd.
- *Verbreding*: drie dagen heeft de evaluatiecommissie zoveel mogelijk (niet-)actiegebieden in Eindhoven bezocht. Uit een lijst van 99 subsidieontvangende bewonersorganisaties zijn in korte tijd met 22 bewonersorganisaties gesprekken gevoerd; met in totaal 35 bewoners. Deze gesprekken duurde maximaal een half uur en vonden veelal plaats bij de mensen thuis of bij het informatiepunt van hun bewonersorganisatie. Tijdens de gesprekken ging het niet alleen over de activiteiten die de bewonersorganisaties georganiseerd hebben, maar vooral over de onderliggende waarde van subsidiëring en hun mening daarover, beredeneerd vanuit het perspectief van hun buurt (zie ook bijlage 3 voor een overzicht van de leidende interviewvragen).
- *Verdieping*: aansluitend aan de bezoeken aan buurtorganisaties is er gesproken met enkele vertegenwoordigers van Eindhovense welzijnsinstellingen, maar ook met gebiedscoördinatoren en de verantwoordelijk wethouder. Bovendien is een afvaardiging van de evaluatiecommissie aanwezig geweest bij de bijeenkomst van de interne evaluatie in het stadhuis.

De uitkomsten van deze oriëntatie, verbreding en verdieping zijn intern door de visitatiecommissie besproken en daarna besproken met een groep ambtenaren.

Fase D: rapportage. De evaluatiecommissie heeft alle input in dit essay verwerkt, waarin de subsidies voor gebiedsgericht werken in de Eindhovense actiegebieden zijn beoordeeld en op basis daarvan concrete aanbevelingen zijn gedaan. In het essay gaat het niet over het weergeven en beoordelen van de feiten (dat is in feite al uit de interne evaluatie naar voren gekomen), maar wordt vooral ingegaan op de maatschappelijke waarde (en toegevoegde waarde) van deze wijze van subsidiëring in de wijkaanpak. In het essay heeft de commissie de onderliggende principes benoemd, daarop gereflecteerd en ervaringen uit andere steden ingebracht.

Samenstelling visitatiecommissie

De visitatiecommissie subsidiering gebiedsgericht werken in Eindhoven bestaat uit drie leden. De evaluatie stond onder leiding van dr. Laurens de Graaf, universitair docent bestuur en beleid, Tilburgse School voor Politiek en Bestuur, Tilburg University. Laurens de Graaf heeft in de afgelopen 10 jaar diverse (evaluatie)onderzoeken in Eindhoven uitgevoerd op het gebied van burgerbetrokkenheid en is goed op de hoogte van de Eindhovense (bestuurlijke en maatschappelijke) ontwikkelingen.

Drs. Jean Eigeman is politicoloog, oud-wethouder en loco-burgemeester in de gemeente Culemborg en tevens oud PvdA-senator. Hij is expert op het gebied van lokaal bestuur en lokale politiek, waarnaar hij veel onderzoek doet en over publiceert. Hij is onder andere voorzitter van de rekenkamercommissie Gorinchem, alwaar in 2013 het subsidiebeleid is geëvalueerd.

Drs. Bert van der Ploeg is mede eigenaar van de Rode Wouw. Zijn expertise ligt op het gebied van burgers/bewoners en is aanjager van bewonersinitiatieven in steden en dorpen in heel Nederland.

De commissie is geassisteerd door Remco van Dooren, tweedejaars student bestuurskunde aan de Tilburgse School voor Politiek en Bestuur, Tilburg University. Hij was onderzoeksassistent en heeft de commissie (facilitair) ondersteund bij het verzamelen van documenten en de voorbereiding van de bezoeken aan bewoners.

